ادامه از صفحه قبل

چند عامل می‌تواند در توقف و درنگ اشخاص روی کتاب و مطالعه مؤثر باشد که اشاره‌وار به آن‌ها می‌پردازم. یکی خود موضوع و محتواست. همان‌طور که ما در گوشی از روی بعضی از مطالب تند تند رد می‌شویم و فقط روی بعضی‌ها توقف می‌کنیم، در کتابخانه یا کتاب‌فروشی‌ها هم، ما از جلوی یک‌سری کتاب‌ها سریع رد می‌شویم و حتی نمی‌ایستیم که نگاهی به آن بکنیم؛ ولی روی بعضی از کتاب‌ها و قفسه‌ها می‌ایستم، کتاب‌ها را ارزیابی می‌کنیم، تأمل می‌کنیم، برمی‌داریم، ورق می‌زنیم و فهرست آن‌ها را می‌بینیم. این نشان می‌دهد که ما نسبت به این بخش از کتاب‌ها یا این کتاب خاص علقه و نیازی حس کردیم که داریم، روی آن وقت می‌گذاریم. این، به این برمی‌گردد که تا چه اندازه موضوع کتاب در ارتباط با نیازهای فکری و اجتماعی و زندگی ما باشد.

ما در حوزه نشر کتاب، به‌خصوص در حوزه آثار مذهبی و دینی، می‌بینیم کتاب‌های فراوانی چاپ و منتشر می‌شود که هیچ نقشی در زندگی یک فرد مسلمان امروزی ندارد. غالباً این کتاب‌ها مجموعه‌ای از فضایل و مناقب و بحث‌های دینی است؛ اما این در کجای زندگی من می‌تواند مرهمی بر یک زخم باشد؟ ولی بعضی از کتاب‌ها را می‌بینیم که این‌طور نیستند و دقیقاً همه روزه می‌توانند، در زندگی افراد کاربرد داشته باشند. پس موضوع کتاب مهم است.

شاخص دیگر خود قلمی است که در کتاب به‌کار رفته است. کتاب‌ها و مجلات هم این شکلی است. زمانی هست که مجله یا روزنامه را می‌گیریم، از ابتدا تا انتها آن را تورق می‌کنیم و ظرف ۵ دقیقه نیاز ما مرتفع می‌شود و بعد آن را کنار می‌گذاریم؛ ولی گاهی اوقات یک مجله را از ابتدا تا انتها می‌خوانیم و یا مقاله‌ای را از یک مجله و یا روزنامه علامت می‌گذاریم و وقت می‌گذاریم و کل آن را می‌خوانیم. چرا؟ به‌دلیل این‌که یا قلم ویژه‌ای دارد و یا به موضوع خاصی پرداخته است و یا اولویت خاصی در آن مشاهده می‌شود. پس ما اگر بخواهیم رغبت افراد به کتاب بیشتر شود، باید روی محتوای کتاب‌ها و قلم و اولویتی که در آن مطرح می‌شود، تجدید نظری بکنیم.

مسئله دیگر اینکه ابزارهای تشویقی برای کتاب‌خوانی هم، باید وجود داشته باشد. می‌فرمایید که کتاب کم می‌خوانند؛ بله اما چرا؟ یک دلیل آن این است که افراد دسترسی به کتاب ندارند. ما باید در لیست مخارج خود، مخارج کتاب را هم قرار دهیم. دلیل دیگر این است که کتاب‌های خوب را نمی‌شناسند و ما باید رسالت معرفی کتاب به آنها را انجام دهیم. اهدای کتاب، وقف کتاب و توزیع کتاب، همه این‌ها مؤثر هستند. زیاد پیش می‌آید که یک کتاب بسیار خوب، مؤثر و حتی مورد اقبال جوانان وجود دارد؛ ولی می‌بینیم که این کتاب مثلاً ۸-۷ سال پیش چاپ شده و خیلی از افراد هنوز خبر ندارند که چنین چیزی وجود دارد. چرا خبر ندارند؟ چون اطلاع‌رسانی و معرفی کتاب وجود ندارد.

مسئله گرانی کتاب هم مطرح است. گرچه گرانی کتاب با هزینه‌های سنگینی که مردم بابت تهیه اقلام دیگر پرداخت می‌کنند، قابل مقایسه نیست. ۱۰۰ هزار تومان می‌دهند و یک پیتزا می‌خرند و ۲۰-۱۵ دقیقه‌ای تمام می‌شود؛ ولی ۵۰ هزار تومان صرف خرید یک کتاب ارزشمند که می‌توانند، ۲۰ سال از آن استفاده نمایند، نمی‌کنند و می‌گویند: گران است؛ البته از این مسئله هم که بگذریم، کلاً گرانی کاغذ در این‌که مردم از کتاب فاصله گرفته‌اند، اثر دارد. جاذبه‌هایی هم که در فضای مجازی وجود دارد، طبیعی است که بیش از جاذبه‌ای است که کتاب داشته باشد.

مسئله مسابقات هم در روی آوردن به مطالعه کتاب مؤثر است. فراوان می‌بینیم که خیلی از کسانی که اهل کتاب و مطالعه هم نیستند، اگر بر محور کتابی مسابقه‌ای برگزار می‌شود، آن کتاب را می‌خوانند، در مسابقه شرکت می‌کنند به امید این‌که امتیازی داشته باشند و یا جایزه‌ای ببرند؛ پس از این فرصت هم، می‌توانیم استفاده کنیم.

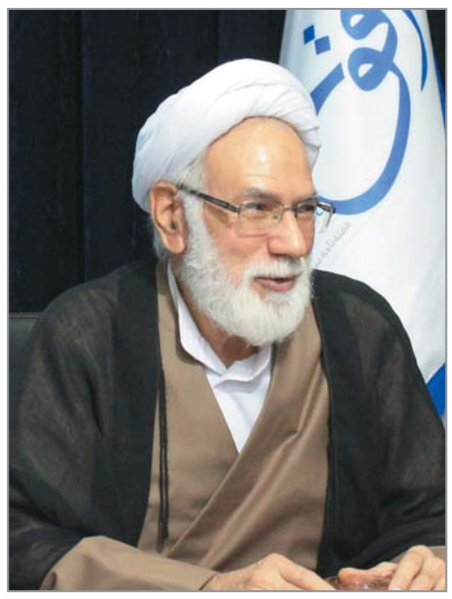

▫ چندسالی است که این اصطلاح جنگ نرم خیلی متداول شده و جنگ نظامی و هجوم نظامی خیلی مطرح نیست. من یک مصاحبه‌ای از شما می‌دیدم که شما تعبیر جنگ قلم‌ها را در آنجا به‌کار برده بودید، فکر می‌کنم اشاره به همین موضوع باشد. اگر هست بفرمایید. یک تعبیر دیگری هم با عنوان جنگ روایت‌ها داریم. آیا بین این دو نسبتی هست؟

• یکی از دوستان شاعر به‌نام آقای ده‌بزرگی سال‌ها پیش یک رباعی گفته بود:

«هان اهل قلم! قلم تفنگ است امروز
بردار سلاح خود که جنگ است امروز
برخیـز که بی‌بهانـه سنگـر گیـریم
در خانه به هر بهانه ننگ است امروز»

این با افق فضای اجتماعی - سیاسی ۳۰-۲۰ سال پیش که در آن مسائل فکری مطرح بود و شعرا و نویسندگان به موضوع تهاجم فرهنگی می‌پرداختند، مربوط است که در آن زمان، قلم می‌توانست نقش سلاح را داشته باشد؛ همچنان که نویسنده‌های مخرب و فاسد از این قلم به‌عنوان یک اسلحه برای تهاجم به اندیشه‌های اسلامی و انقلاب استفاده می‌کردند، یک عده‌ای هم می‌بایست، سلاح قلم را برای دفاع و پاسخ‌گویی به دست بگیرند.

من گاهی از افرادی شنیده‌ام که می‌گویند: الآن دیگر کسی کتاب نمی‌خواند. الآن کتاب‌نویسی و تألیف را باید کنار گذاشت. فضا، فضای مجازی است و باید در این عالم فعالیت کرد. عرض من به این‌گونه اشخاص این است که آیا در این فضای مجازی هم، چیزی غیر از قلم وجود دارد؟ آنجا هم اگر از بین سایت‌ها و وبلاگ‌ها و گروه‌های فراوان، افراد جذب بعضی از این‌ها می‌شوند و یا بعضی از قلم‌ها تعقیب‌کننده‌های فراوان چندصد هزاری دارند؛ ولی به بعضی یک نفر هم مراجعه نمی‌کند، به چه دلیلی است؟ غیر از مسائل محتوایی و جنبه‌های سیاسی، یک مقداری هم مربوط به نوع قلم و نگارش می‌شود. کسی که اهل نویسندگی خوب و قوی باشد، در همین فضای مجازی هم، می‌تواند اثرگذار باشد. عرض کردم که فضای مجازی هم، عرصه همین قلم و نوشتن است. اینجا برد و فتح بیشتر با کسانی است که قلم قوی‌تر و اثرگذارتری دارند. حالا زمانی نوشته‌ای پژوهشی، تحقیقی و اجتماعی است، زمانی طنز است، زمانی دل‌نوشته است و زمانی هم نقد است. همه این‌ها بستگی به قلمی دارد که افراد در این فضای مجازی می‌نویسند و استفاده می‌کنند.

به بحث جنگ روایت‌ها اشاره کردید. من می‌توانم این بحث را به جهاد تبیین پیوند بزنم که حضرت آقا فرمودند و به‌عنوان یک تکلیف مطرح کردند. یک عرصه از این جهاد تبیین هم، در همین فضای قلم و کتاب است. گاهی حملاتی به مبانی دینی انجام می‌گیرد که باید دفاع کرد، گاهی مسائل دروغ مطرح می‌شود که باید افشا کرد، گاهی شبهاتی مطرح می‌کنند که باید پاسخ داد و گاهی روایت جعلی و مخدوش از مسائل و قضایایی می‌بینیم که باید روایت صحیح آنها را در معرض قضاوت افراد قرار داد. جنگ روایت‌ها زمانی حالت گفتاری دارد و یک زمانی حالت تصویری دارد، زمانی فیلم و ویدیو است و زمانی هم، نوشتن و قلم است. در عرصه‌های مختلف کسانی که به این نتیجه رسیده‌اند که جهاد تبیین یک وظیفه و تکلیف است، باید به فراخور استعداد و ذوق و توانایی خودشان ببینند که در کدام‌یک از این‌ها می‌توانند اثرگذار باشند و به دفاع بپردازند. یک شاخصه تبیین هم، این است که ما خوب و بد، حق و باطل، راست و دروغ و جعلی و اصلی را از هم تفکیک کنیم تا افراد درگیر و دار این شبهاتی که آمیزه‌ای از این مسائل است، قرار نگیرند و به انحراف کشیده نشوند.

▫ سؤال آخر اینکه چیزی که از اسلام به دست ما رسیده، از رهگذر تراث ارزشمندی است که علمای ما مکتوب کرده و نوشته‌اند و آشنایی ما با اصل دین و مذهب از این کانال صورت می‌گیرد. شما چون در این حوزه ورود پیدا کرده‌اید و الحمدلله موفق هم هستید،قاعدتاً با خیلی از نویسندگان حوزوی و غیرحوزوی آشنا هستید؛ اما در خصوص حوزه بفرمایید که آیا حوزه راهبرد مشخص و معینی برای حمایت از طلابی که در این زمینه مستعد هستند، دارد؟

• من یک شعری را سال‌ها پیش راجع به مسائل حوزه، مشکل طرح یا مشکل اجرا گفته بودم و یک بار این را برای حضرت آقا هم خواندم. دو بیت آخر آن این است که

حرف از طـرح بلامجـری کمتـر بزنیـد
بایگانـی پرِ طرح است به آن سر بزنیـد
مشکلاتی سر راه است که حل باید کرد
کار از حرف گذشته است عمل باید کرد

ما در گوشه و کنار می‌شنویم که مدیریت حوزه، بخش آموزش و امثال این‌ها طرح‌ها کوتاه‌مدت، بلندمدت، کلان، مختصر، عمومی و تخصصی راجع به مسائل قلمی دارند؛ ولی این طرح‌ها روی کاغذ است؛ اما اینکه تا چه اندازه روی این‌ها در مدارس و در سطح عمومی حوزه اقدام می‌شود؟ به نظر من خیلی کم است. من در تماسی هم که گاهی با مدارس دارم و وضعیت آموزش قلمی را می‌پرسم، معمولاً می‌گویند که خبری نیست و یا مثلاً می‌گویند که یک سالی یک دوره‌ای گذاشتند و افرادی آن دوره را گذراندند و امتحان دادند و نمره گرفتند و دیگر هیچ کاری انجام نمی‌گیرد؛ در صورتی که انتظار هست که مسئله به این مهمی جزء دروس اصلی و جدی حوزه در برنامه‌ریزی‌ها و در عمل و اجرا قرار بگیرد و برای آن، امتیاز خاصی قائل شوند و به آن بها دهند که متأسفانه این کار انجام نمی‌گیرد. در نویسندگی و قلم می‌بینیم که حوزه‌های مختلفی وجود دارد. عمدتاً حتی در کتاب سال حوزه هم که به آثار برجسته و پژوهش‌ها جایزه و امتیاز می‌دهند، می‌بینیم که عمدتاً پژوهش‌های صرفاً علمی فقهی یا کلامی یا فلسفی و یا امثال این‌ها هستند؛ درصورتی‌که معارف فرهنگی ما، فقط به فقه و اصول و فلسفه و کلام مربوط نمی‌شود. بحث‌های تاریخی، اخلاقی، اجتماعی و ادبی هم داریم. آیا پیش آمده که مثلاً حوزه به یک رمان خوبی که نوشته شده هم، جایز دهد؟ یا به یک شاعری هم که شعرهای بسیار اثرگذاری سروده، جایزه بدهد و این هم مورد حمایت قرار بگیرد؟ ما این را نمی‌بینیم.

ارتباط دادن مطالعات با مسائل مورد نیاز یکی از نکاتی است که در بحث مطالعه باید به آن توجه کنیم؛ یعنی یک نحو درد و درمان باید در نظر ما باشد؛ دردها چیست، نیازها چیست و چه مطالعاتی این نیاز را برطرف می‌کند؟ آنگاه سراغ آن نوع مطالعه برویم؛ یعنی ما باید بین مطالعاتی که داریم با آن خلأها و نیازهایی که در خود و نیز در جامعه احساس می‌کنیم، پیوند و ارتباط ایجاد کنیم.

در کنار این‌ها ما تابلوهای زیادی را در حوزه می‌بینیم که مرکز تخصصی فقه که مال فلان آقا و فلان آقاست. شاید ده‌ها مرکز تخصصی که به‌شدت و جدیت روی فقه و اصول کار می‌کنند، داریم؛ ولی آیا یک مرکز تخصصی ادبیات و نویسندگی هم در این حوزه وجود دارد که حوزه پشتوانه آن باشد و روی آن ترتیب اثر دهد و سرمایه‌گذاری کند؟ متأسفانه جای چنین چیزی خالی است. خود من با این مسئله مواجه بوده‌ام؛ حتی مدیریت بعضی از مدارسی که دنبال این بودند که روی کار قلمی طلاب کار شود، گفتند که ما استاد نداریم و فقر و کمبود استاد هست. شما به ما استاد معرفی کنید. ما هم همین فقر را می‌بینیم. مدرس فقه و اصول تا دل‌تان بخواهد، در حوزه هست؛ ولی کسی که بخواهد، ادبیات و نگارش و امثال این‌ها را برای طلبه‌ها درس بگوید و وقت بگذارد، کمتر داریم و در این زمینه با فقر مواجه هستم؛ درصورتی‌که اگر این اهمیت را قائل باشیم، باید همان اندازه‌ای که به رشته‌های دیگر حوزوی اهتمام می‌ورزیم، به این مسئله هم توجه کنیم.

عرصه مطبوعات و فضای مجازی هم، عرصه سرنوشت‌سازی است. آیا دوره‌هایی برای طلبه‌ها می‌گذاریم که کار مطبوعاتی را یاد بگیرند؟ شیوه نقدنویسی را یاد بگیرند؟ یادداشت‌نویسی و نوشتن یادداشت کوتاه را که الآن خیلی هم بُرد دارد، یاد بگیرند. گاهی یک نوشته ۱۰ خطی اثری دارد که یک مقاله۵۰ صفحه‌ای آن اثر را ندارد. استعداد و زمینه این‌ها در بین طلبه‌ها هست، ما کسانی را می‌بینیم که به‌شکل خودرو از این کارها می‌کنند؛ ولی انتظار می‌رود، حوزه سهمی جدی در کشف این استعدادها و بالنده ساختن این‌ها و فراهم کردن زمینه برای این‌که این‌ها محصولات فکری خودشان را عرضه کنند، دارد و چنین انتظاری از حوزه هست. یا مثلاً در بحث طنزنویسی، ترجمه و شاخه‌های مختلف نویسندگی که انتظار هست که یک کار جدی‌تری انجام بگیرد.

▪ معرفی کتاب

فهرست برخی از تألیفات استاد محمدجواد محدثی

۱. سلمان فارسی، ۷۲ ص، قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۲. بلال، ۵۴ ص قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۳. میثم تمار، ۴۸ ص، قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۴. مسلم‌بن عقیل علیه‌السلام، ۷۹ ص، قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۵. حبیب‌بن مظاهر علیه‌السلام، ۵۶ ص، قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۶. عبدالله‌بن مسعود، ۹۵ ص، قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۷. عمار یاسر، ۶۳ ص، قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۸. حمزه سیدالشهدا علیه‌السلام، ۶۳ ص، قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۹. عباس‌بن علی، ۸۸ ص، قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۱۰. حجربن عدی،۶۴ص، قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۱۱. آشنایی با سوره‌ها(شناخت سوره‌های قرآن)،۱۱۲ ص، قم، دفتر تبلیغات اسلام؛
۱۲. آشنایی با علوم قرآن(علوم قرآنی برای جوانان)، ۱۳۶ ص، قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۱۳. آشنایی با معارف «الغدیر» ۴ جلد جمعاً ۲۳۳ ص، (سری مباحث: زیارت، توسل، معنای مولی، عید غدیر در اسلام)، قم، مرکز الغدیر
۱۴. آفات علم (شناخت آفت‌های اخلاقی علم و دانشمندان)،۳۰۰ ص، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۱۵. آن روز دیدنی (امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف و انتظار)، ۴۰ ص، تهران، تربیت؛
۱۶. آینه علی‌نما (زندگی‌نامه مختصر حضرت زینب علیهاالسلام)،۷۲ ص، قم، نشر معروف؛
۱۷. اخلاق تربیتی امام رضا علیه‌السلام (سیره رفتاری) ۶۹ ص، تهران، نشر مطهر؛
۱۸. اخلاق معاشرت (آداب اسلامی درباره معاشرت)۳۲۸ ص، قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۱۹. از ساحل به دریا (مقالات ادبی درباره شخصیت‌ها و شهدا)، ۱۸۱ ص، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۲۰. از همدلی تا همراهی «۴ جلد» (مجموعه مقالات تربیتی اجتماعی برای جوانان)، جمعاً ۶۲۸ ص، کیهان؛
۲۱. اسیر آزادی بخش (مجموعه شعر نو)،۱۱۵ ص، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی؛
۲۲. با اصحاب قلم (درباره مطالعه و ادبیات کتاب مقدس)، ۴۸ ص تهران، اهل قلم؛
۲۳. بیا کتاب بخوانیم (درباره مطالعه)،۴۰ ص تهران، انتشارات مدرسه؛
۲۴. پیام‌های عاشورا (پیام‌ها و درس‌های گوناگون قیام کربلا)، ۲۵۵ ص، قم، مرکز تحقیقات اسلامی سپاه؛
۲۵. تاریخ سیاسی ائمه علیهم‌السلام (تحلیلی از سیره سیاسی امامان شیعه)، ۲۸۸ ص، تهران، انتشارات مدرسه؛
۲۶. چشم دل (مجموعه مقالات)، ۱۲۸ ص، قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۲۷. حج و عمره در قرآن و حدیث (ترجمه)،۶۳۱ ، ص قم، دار الحدیث؛
۲۸. حکمت‌های علوی (شرح ۱۱۰ سخن از حضرت علی علیه‌السلام)، ۲۳۱ ص، قم، نشر معروف؛
۲۹. خط سبز سلوک (مباحث اخلاقی و تربیتی)،۱۳۶ ص، قم، انتشارات نصر؛
۳۰. خلاصه اسرار الصلاه، میرزا جوادآقا، ملکی تبریزی. ۱۲۰ ص، قم، در راه حق؛ (به‌نام نماز عارفانه هم چاپ شده است، دفتر تبلیغات اسلامی)؛
۳۱. خون خدا (گزارشی از عاشورای سال ۶۱ هجری)،۱۲۰ ص ، قم جامعه مدرسین؛
۳۲. در حریم حرم (سفرنامه حج)، ۱۸۰ ص ، تهران نشر مشعر؛
۳۳. در سال‌های سیاه (مقالات متنوع)، ۷۲ ص، کاشان، تالار کتاب (نایاب)؛
۳۴. درس‌هایی از زیارت عاشورا، ۷۳ ص، تهران، انتشارات محبت و قم، دفتر تبلیغات؛
۳۵. دعا (مجموعه‌ای از دعاهای کوتاه قرآن و کتب دعا با ترجمه)۴۸ ص، تهران، تربیت؛
۳۶. راه رشد (درباره امر به معروف و نهی از منکر)، ۱۰۰ ص، تهران، ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر؛
۳۷. راهنمای پژوهش (کتاب‌شناسی دائرةالمعارف‌ها و کتب راهنما و مرجع)،۳۳۳ ص، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۳۸. رواق روشنی(مقالات ادبی در ولادت و شهادت ائمه)، ۶۴ ص ، قم انتشارات نصر و نشر معروف؛
۳۹. روایت انقلاب«۱» (مجموعه نثر ادبی درباره ایام‌الله و مناسبت‌ها)،۲۶۴ ص، تهران، امیر کبیر؛
۴۰. روایت انقلاب«۲» (مجموعه نثر ادبی درباره ایام‌الله و مناسبت‌ها)،۲۹۳ ص، تهران، تربیت؛
۴۱. روایت انقلاب«۱» (مجموعه نثر ادبی درباره ایام‌الله و مناسبت‌ها)،۲۹۳ ص، تهران، مدرسه؛
۴۲. روش‌ها (درباره ده موضوع نویسندگی، مطالعه، تحقیق، تدریس، سخنرانی، ترجمه، تلخیص، یادداشت‌برداری، تندخوانی، کتاب‌شناسی)، ۲۲۴ ص، قم، نشر معروف؛
۴۳. زیارت(بعد تربیتی و سیاسی زیارت)،۱۶۸ ص تهران، نشر مشعر؛
۴۴. سفر خون (نهضت اخلاقی اجتماعی عاشورا)، ۵۶ ص ، تهران، اهل قلم و سروش؛
۴۵. سکولارها چه می‌گویند؟ (درباره سکولاریسم) تهران، دانش و اندیشه معاصر؛
۴۶. سلامی دوباره (مجموعه مقالات«برادر پاسدار اسلام» در مجله پیام انقلاب)، ۲۶۴ ص، تهران سپاه پاسداران؛
۴۷. سینای نیاز (شرح دعاهای روزانه ماه رمضان)، ۲۴۸ ص، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی و تجدید چاپ،قم،نشر معروف.
۴۷. شخصیت ادبی سیدمرتضی (ترجمه از عربی، زندگی و آثار سیدمرتضی علم‌الهدی)، ۲۰۶ ص، تهران، امیر کبیر؛
۴۹. عشق برتر (ایجاد محبت اهل‌بیت علیهم‌السلام در نوجوانان)، ۹۶ ص، قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۵۰. فجر انقلاب(حوادث دهه فجر، همان«والفجر» است با تغییراتی اندک)، ۶۰ ص، تهران، کیهان؛
۵۱. فرهنگ عاشورا (دائرةالمعارف الفبایی موضوعات عاشورایی)،۵۱۲ ص، قم، نشر معروف؛
۵۲. فرهنگ‌نامه عاشورا (خلاصه«فرهنگ عاشورا» برای جوانان)،۲۱۶ ص، قم نشر معروف؛
۵۳. فلسطین (تاریخچه فلسطین و انتفاضه، برای جوانان)، ۵۶ ص، تهران، تربیت؛
۵۴. قبیله این قبله (مجموعه شعر نو)، ۱۳۶ ص، قم، انتشارات شفق؛
۵۵. قطعات (مجموعه نثر ادبی کوتاه درباره موضوعات مختلف)، ۱۶۶ ص، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۵۶. کربلا کعبه دل‌ها (زیارت کربلا در تاریخ و فرهنگ شیعه)، ۲۱۶ ص، تهران، نشر مشعر؛
۵۷. گامی در مسیر (خودسازی و عرفان برای جوانان)،۲۲۴ ص، قم دفتر تبلیغات اسلامی؛
۵۸. معجزه خلقت (مجموعه مقالات ادبی درباره امام علی علیه‌السلام)، ۹۵ ص، قم، نشر معروف؛
۵۹. میثاق (مجموعه شعر نو)، ۸۰ ص، قم، هجرت؛
۶۰. مینای قلم (گزیده نثرهای ادبی درباره علی علیه‌السلام)، ۲۳۱ ص، قم دفتر تبلیغات اسلامی؛
۶۱. نسیم غیب (ترجمه ملائکة‌الغیب قادمون، نام قبلی: فرشته‌ای از غرب)، ۴۳۵ ص، تهران، امیر کبیر؛
۶۲. نگاه تا نگاه(مجموعه مقالات تربیتی برای خواهران)، ۴۰ ص، تهران، رشد و قم، نشر عصمت؛
۶۳. نگین ری (زندگینامه حضرت عبدالعظیم علیه‌السلام)، ۴۸ ص، قم دارالحدیث؛
۶۴. نگین قم (آشنایی با شخصیت حضرت معصومه علیهاالسلام)، ۴۸ ص، قم، نشر معروف؛
۶۵. نماز (تبیین فلسفه نماز و سازندگی آن)، ۴۰ ص، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی؛
۶۶. هزار موضوع، هزار آیه (فهرست موضوعات قرآنی)،۸۷ ص، قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۶۷. هنر در قلمروی مکتب(شناخت هنر دینی)، ۳۷۵ ص، قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۶۸. برگ و بار (گزیده اشعار) ۳۲۰ ص، قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۶۹. الفبای زندگی (عوامل تحکیم خانواده) ۹۵۰ ص، قم، دفتر تبلیغات اسلامی؛
۷۰. صدف عصمت (شرح حال حضرت زهرا علیهاالسلام)، ۶۰ص، قم، نشر معروف؛
۷۱. این‌گونه باشیم، شرح ۴۰ حدیث علوی، ۸۸ص، قم بوستان کتاب؛
۷۲. کودک اندلسی، قصه سقوط اندلس،۷۴ص، قم بوستان کتاب؛
۷۳. روح حج، درباره فلسفه و اسرار حج،۱۲۶ص، تهران نشر مشعر؛
۷۴. ولایت فقیه به زبان ساده،۴۸ص، قم بوستان کتاب؛

۷۵. واژه‌ها و مفاهیم قرآنی (شرح واژه‌ها و مباحث قرآنی)، ۲۸۰ص، قم جامعة‌القرآن الکریم؛
۷۶. خیر و برکت (ترجمه الخیر والبرکه ، ری‌شهری،۶۶۴ص، قم دارالحدیث)؛
۷۷. ماه خدا (ترجمه شهرالله، ری‌شهری دارالحدیث)، دو جلد،۱۰۰۰ص، قم؛
۷۸. مقتل امام حسین علیه‌السلام (ترجمه جلد ۲ موسوعه شهادة المعصومین علیهم‌السلام چاپ نشر بین‌الملل و پژوهشکده باقرالعلوم علیه‌السلام)،۲۹۳ص، تهران؛
۷۹. دانشنامه امیرالمؤمنین علیه‌السلام (ترجمه جلد ۷ موسوعه الامام امیرالمؤمنین علیه‌السلام ، ری‌شهری،۲۶۰ص، قم دارالحدیث)؛
۸۰. چهارده معصوم علیهم‌السلام (زندگینامه فشرده چهارده معصوم علیهم‌السلام برای جوانان)، نشر معروف؛
۸۱. گهر عمر (اغتنام فرصت از دیدگاه نهج‌البلاغه)،۶۷ص، مشهد بنیاد پژوهش‌های آستان قدس؛
و ...